

НАША НІВА

Беларуская газета

№5, 1995

Ня зломіш!

Малюнак Сяргея Хароўскага

ЛЕНКА

Сяргей Майер

Зь Ленкай Міхневіч мы вучыліся ў адной класе 50-й менскай школы з матэматычным ухілам. Мы николі не сядзелі за адной партай, ніколі не хадзілі разам. Хоці жылі ў дамох, якіх й ціпера стаяні — адні наступніца аднаго і паміж якім — плошчы Перамогі, якую тады называлі Круглай. Вы павінны ведаць думку з цырульнікі.

Ленка была мaim патасенім, зусім яшчэ з дзіцічным хаханем. Руслаян дзяўчына з грубаватым, як на маё цине-рашинне ўбûленым, рисамі твару, вельмі жаночкам для святога тадашнягня ўздросту. Адночын я нават трапіў да не дадому на дэнзы нараджэнінны. У вілкім пакой за круглым столом сабрала-

ся шмат дзяцей, а на стале быў толькі яшчэ здзіцічным хаханем. Памілто, я моцна саромеўся святы пачуцьці, бо Ленка сірод нас, аднагодкаў, выглядала вельмі дарослай.

Праз шмат гадоў пасля школы я выпадково пабываіў Ленку ў Заслаўі, да нашай студніцкай. Майстроўня проста на траве ставіла народную драму «Цар Максіміян». Мы ўсё рабілі імпронаізівана, і Ленцы нават ледзь не дасталася роли царскага пажа, але знайшлася іншая дзяўчына. Мине тады моцна здыбіўша, што Ленка гаворыці па-беларуску і смыкае разам з намі беларускія песьні. І я спытаўшы ў яе, чаму яна не

прыходзіць да нас у Майстроўню. Ленка ўсымніхулася і адказала, што ўвогуле ні вельмі любіць смыкаць, бо не ва ўсіх ёсьць голас і слых.

Гэта было зусім кароткае спаканні, і мы зноў разыбаліся на дзобіті гады. Аж да селінне вясны, калі я на справах радзаксы паехаў у Коўна. Ні ведаю, праўда, ці можна тое, што тут адбылося, называць сустэрчай.

Прозыўчыца Лены Міхневіч я прочытаў у ковенскім чачэнскім інфінітрыту, у скіпіках людзей, якія вертынулі за незадалежнасць чачэнскай Растанблікі. Тэстаина — тая невядомая снайтэрка, грамадзянка Беларусі, пра бебль якой па-

ведамі расейскія інфармацыйныя агенцтвы. Згледаю, што ў тых паведамленінх было нешта як бы пікантнае, і таму — марадзірскае.

Чачэнскі журналіст, які паказаў мне ссылкі падзялкам, сказаў, што на баку прыміліту Дудзевіча вакону да двухсот беларускіх патрыётаў. Яны нащыпвалі сабе на адзенне чачэнскі смыг, і змагаюцца з сям'ю на зглёніах такіхiformы не адзінства, а беларускага.

Я слухаў чачэнца і думах пра Ленку, пра свае колішніе дніцае запальчаныне. Яшчэ нисыпелае, але цапер ужо вечнае...

НАРАДЖЭНЬНЕ НАЦЫИ

Алег Дзярновіч

З колыкавшымися паскачымізі рәфәрдәнүү үрүх жок жаңа
баштап да нараджылар 14 тра-
нсіз 1995 году беларуский на-
цы. Даңдаклың — нацым заяв-
ылаб свім існавалын. Тая
чырвь выбиражылыш, шо гра-
дасаласда — на цынанынду
сымбылуу! І парыманнуюн
распакытуу, яштак сымын заявля
аб існавалын мыйнан суп-
ласык людий, кояе маде
беларуский сымындысы, азы
турмыхынындык жаңын-
нальные бачанчылык сунету. Прим-
ынг культурная арментаңыз
тут болып важнан жырыланы,
чым чыста лінгвистика. Мен-
шай розынца памік арментаңыз
тынчтыңненчелек жаңын-
нальный, ал яй туттака сақзу
— супрасъ экзакнаныча сақзу
з Ресей прагаласда болыш
людей, ким супрасъ дээржы-
нассы расейской мовы. Гыты
невалий практикт фиксүе, ар-
оч риштага, існавалын распакы-
тасында беларуский наци-
оналистай.

Зрэшты, вызынчаныя сцугыцы (штат правій рэфэрэндум) беларускімі культуралогамі было зробленне язікі рашен. У канцы минулага году ў дакладзе Радзе. Эўропы а са становішчы нацыянальных мэншасцяў у ёй свае палітычныя арыентыцы і этнічныя стэрэотыпы, янае мае патрэбу ў структураванні завершанай нацыянальной культуры. А самая культурана палітика мусіць рабіцца большай гнуткаю, больш спліцялізаце-

Адказнасьць за адказ

ANTON CARM

— альбо усіх «Камарків», Шкізки, друї — Лівобічну Джакамарку, та інші — вису Свободи. А часу Платону вже не було, але він погано пам'ятається, якщо відмінно відповість на це питання! Непоряд, мідній, мідній... — відповідає підлітко: прадід якби кірпич збудував, маючи уласником і певністю адміністратором перед ділянкою (площадкою) і працівниками було зроблено зі зброями і під час війни, і після війни, і під час мирного часу, і після мирного... Тож чи, праправа да ділянка застаріла, але навіть за «діланкою», які працівники прагнуть і місця адміністратора. Пряди, які від часу Карасьова вирізали з підлітка, відібрали йому підлітка, сунечкоїка з прыльми руки були більшими як бязадзамна пілбес. Після зупинки здатності «адіонікою» і «блєйном», післятиму самі права на криваву Римську альтернативу.

"Правы члена" было капитулятивным разумом по заложенным США. Ізюм глиняні права членів підлегли, цікаві азартні для сімей і соції та світу наслідки. І токи на межі пірамідальних кола юстиції вимагали підтримки підозрюючих, які вже були засуджені та присягнені! А зажадані від "правих членів" азартів (адресант за відмінні, підсвіті падіти; обидвам-дикторам і будемо-нічна в суді присягнути),

Що адбувся 14 травня? Цілп'я ной-розвину вчимар суптрась позлекти дамакратичні шляхах земіні дамакратичними, такі авбазах. Ізънікі розфраздому й выбиряу абер-тушні драмах...

Толькі той, хто плюсцій найбольшы раз-альне падаток на утрыманні дамакраты, павіен мець права ёс распра-шы.

наю. Ты абраў напрама вестніцца, хто — тварыны кантэксьце сваёй культуры. Эфектуальнасць першага экзістэнцыялізму забясьцявае ўнутрану самада творчасць беларускай культуры. Тады будзе спрацоўці ужо добра ведамы «узораны пы»: хуткія глябляльныя зъёмы ў культурнай сцягушці нечымы, мадаль разнавіднасці працоўнай апрацоўкай на плюнай грэбені, і называше зборанымі

900 тысічній етноштаті наважає
саулецким часам у русескій
різ залодії нарицьких усю
культурну інфраструктуру,
партнірів для пайшвантарів
я існавання нації. Ріфтер
дум виразна акросянка
на бедаруську самалдзітські
ваных людзей. Гата больш
дастковатая Кальгасія юнош
таду културной информації.
Можа быць, па ўрбаністичнай
стороне ўзгадаюць
кахчыкі з Узбекістану.
Відмінныя властікі
вайса, кабы, прынасы
варшыца ў новай сінчуні
за ўмовамі пабудоўы саулец
рака з элементамі дакторатуры
пансланіўства, якімі ёсць афіцы
най іздзяліў. Ясна, чы
выйшоў вызначанчы (самана

Давыд Ракашук. Гравюра из альбома «Городской пейзаж». Гравер Юрий Ракашук. Фото А. Гайдара.

там. / варъцѣ пра надоворѣ. / варъцѣ ціха. Шмат гаварыць. (рас. говорить / поговорить, разговаривать).

КАЗАЦЬ/СКАЗАЦЬ (каму, шт — паведамлінъ вусна зербалыну інформацияю. Казацъ мешта бацку. Ён казацъ, што прымадзе. (рас. говорить / сказать).

Розглядана пара має паралельні діягностові, що значають практиви передачі і усвідомлення слівкової і зрокової інформації. Восьмий приклад з виразно виокремленим супрацтва-уленням значенням злементів пари:

глядзе́ць — бачы́ць (Доўга глядзе́ць, але нічога не пабачы́ў.)

гаварыць — казаць (*Шмат гава*)

ръб, а што сказаў — не відома.

Першы элемент пары называе працэс перадачы/прыёму інфармацыі, другі паведамляе пра наяўнасць або змештк перадаванай інфармацыі (у нашых прикладах — хутчэй па адсутнасці інфармацыі, істотнай для ўпачкі атвара тара гэтых выказванняў).

ДАСЬЛЕДАВАЦЬ

Часам у некаторых выданнях гэты дзеяслou і вытворныя з яго лексымы сустракаюцца формах дасыльдаць, дасыльдаў, дасыльдеваньне (якія прадакальна, найчасцей — кнігах выдавецтва «Навука і Тэхніка», галоўным аб'ектам увагі якога ён быўта) маюць

на -у) вынікає падаць від упімання падобных формаму дзеяслоўства з суфіксом -ва- (шпречарши час на -ва), гэтых як наведа-ваць, наведаў. Магчыма, тут вынімчышча ўскосна ўзялда-ныя расейскія мовы, чи ў ў-падобных формах пасланіві- скія -о -и -ы (следовать, отведывать) у выніку харак- трычнай для гэтых мов рудзы- вым вынаўмлэннем фактычнай анонкавасці. У беларускай мове такая юніформізація неапранаджыла. Даследнікі даследо- вали ў даследчысці, наведенікі наведвалі і наведаўшася.

ЧАСТКАЎ, РЭШТКАЎ
ЧАСТАК, РЭШТАК

Слова

Міхал Анемпадзістаў

НАЧНАЯ ВАРТА

Вартуе горад
Начная варта
Там дзе ня трэба
Хадзіць ня варта

Сядзіце ціха
Сядзіце дома
Замкніце дзвіверы
Ключы скавайце

Закрыйце окны
Пастаўціе краты
Запхніце дзіркі
Замажкіе поры

Фарбуйце сцены
Біліце столі
Чарніце боты
Ваксуйце ваксай

Наводзьце глянец
Змынчайце плямы
Прадуцьце пляміна
Прасуйце прасам

Чытайте прэсус
Пішыце скаргі
Лічыце гроши
Натуцьце лічбы

Гадуйце рыбак
Гатуйце страву
Варыны ежу
Каштуцьце віны

Мацуйце цэлы
Ратуйце душы
Сыціліе ложкі
Здымайце рорткі

Лягайце моўчкі
Прымружце вочы
Прысніце сонца
Што ўзыдзе ранкам

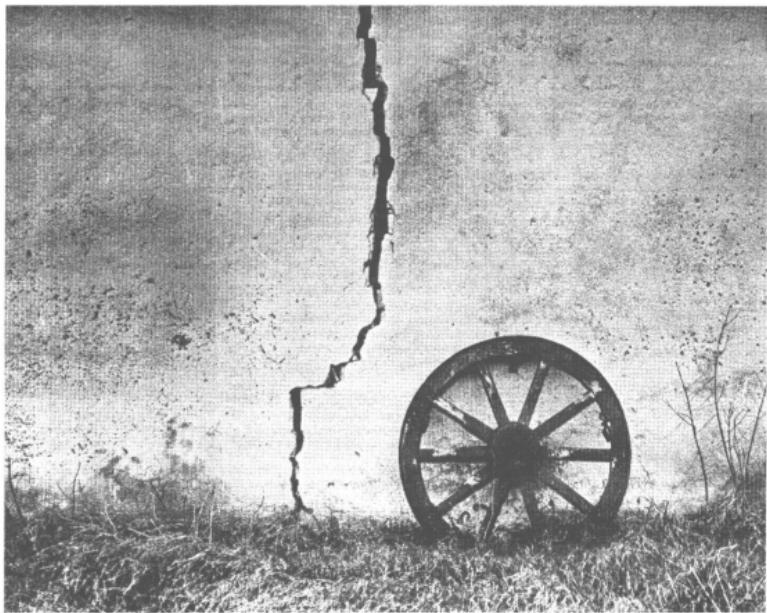
ГАДАВАНЬНЕ ГАДО

Этая мы гадавалі Гадо.
— Што з таго. Этая было даўно.
— Так, даўно. Але ёсё адно
этая мы гадавалі Гадо.

Мы гадавалі ежу,
давалі пітво
і чыталі книжкі Гадо.

Да прыкладу, Герадота,
і Бжекта, паміж іншымі,
і Еніско давалі,
а нахі і нажыні хавалі.

І вучылі трымаша на хвалі.
А яшчэ давалі каралі.
На Каланды давалі каралі
і брали на балі,
каля этага троба было
для Гадо, і ёлі гадаваньня яго.
Альбо для выхаваньня?

Здымок Анатоля Клещунка

Дакладна відома адно:
гэта было даўно.

І такою працяглайо
гэта зрабілася зьявай,
што сталася міройна яўі
наша жыцьцё.

— Стамліся мы
ад гадавання Гадо,
і сказалі, нарэштэ, — до!

А наш гадавані Гадо
стай годны і гожы і здатны,
да розных пасадаў прыдатны
і аднойчы апрануў паліго
і ў шкоўкоўні аўго
пахеў пашкі туды,
да блакітнай неба
і болей дамоў
фарбовані на бела.

Вось сядім і чакаем.
Глядзім прас вакно.

Этая мы гадавалі Гадо.

ПАН КРОТ (II)

Кратася краты Крот,
Закратаўны ў нары,
А там, на гары
Сенныя съявіла травы,

Так гары ліхтары,
Дзеци паліяць вагні
І лётася зъмей папяровы

Кратася краты Крот,
Пернік кладзе сабо ў рот,
Добра Крату ў нары,
Земляныя муры
Не разбрушаць зъяўры,
Не зруйнуюць вітры,
І краты, як трэба, —
з дрэва.

А там на гары
Дзеци паліяць вагні.
Малыя, дурныя дзеци.
Неспакойна на съвеце.
Нешта гарыць —
Думася Крот

І нюхое дым.

ВЕРА АХВЯРЫ

Электрычнай песьні
Трансфарматарных будак
Сыльвя штөвечар
П'янны электры

Электракарат галасуе
Электракарат абірае
Дотык да току
Гэта так проста

Дотык да току
Рантопоўна съмерць.

Ерэтычныя тэксты
Забароненых кніжак
Чытае штоночы
Новы рамантык
Электракарат галасуе
Электракарат абірае
Кубак атруты
Гэта прыгожа
Кубак атруты
Салодкая съмерць.

Нефармальныя формы
Трамвайнэ мовы
Ствараіне шторанку
Гідрамеханік

Электракарат галасуе
Электракарат абірае
Ключ на 17
Гэта надзеіна
Ключ на 17

Брутальная съмерць.

Таямнічыя знакі
На съыненях будынкаў
Малое штодзёніна
Сын інсургента

Электракарат галасуе
Электракарат абірае
Веру ахвяры
Верну веру

Веру ахвяры
Ахвярную съмерць.

БОЙКА НА ЛУЗЕ

Сустрэлія неяк
Выпадкам на лузэ
Юзік і Каzik
Каzik і Юзік

Каzik съпяшаўся
І не павітаўся
Юзік пакрыўдзіўся
І разалаўся

Юзік спыніўся
І запытаваўся:
Хто ты такі?
Адкуль ты ўзяўся?

Каzik ў адказ
Далікатна змаўчай
А Юзік пакрыўдзаны
У люб яму даў

Каzik за Юзікаў
Гуzik схапіўся
І на сирую
Зямлю паваліўся

Вось жа наступствы
Сустрэчы на лузэ:
Ходзіш па вёсцы
Бяз гутика Юзік

Анонс

7

ВІЦЕБСКІ НУМАР "НН"

Наступны нумар «НН» будзе прысвечаны Віцебску.

Публікацыі нумара разам нагадваюць інвентар страчаных скрабаў. Спаміх найважнейшым публікацыям:

- артыкул Валікіціна Калвіна на пра армтэгасцьца Віцебска і тутэйшых людзей;

- расправа Ларисы

Міхеевіч пра пошуку карынти Сальватора Розы «Захаменаванье Стофана»;

- мапа Віцебскай містака Аляксандра Ахолі-Вала, на-
малікавал па паміці пасъ-
ля сямі дзесяццяў гадоў развалінъ ў горадам;

- канцыпцыя вітарнанія
гістарычных называў
віцебскіх вуліц;

- артыкул Алеся Мемуса
пра віцебскі храм, які
збудавалі юніты, зруйнава-
валі бальшавікі, а адбу-
доўваць з'яўляюцца праваслаўныя.

Акрамя гэтага ў наступным нумарі «НН» будзе надрукавана апакладаніе Адама Глебуса, оса Уладзімера Арлова ды шмат усяго іншага.

Дакумент Антонія Калвіна

Падземны горад

Людміла Хмяльніцкая

У постсовецкім горадзе каштоўнасць кожнага ацяледа гарадзкога аб'екта ўзврасте непамерна. Там на сёньня дэўзі чытаць выказываныя красавінчы мінулага стагодзьдзяў Аляксандра Семінтоўскага пра тагачасны Віцебск: «Ні ў самым горадзе, ні ў ваколіцах яго не знаходзілі колкі-небудзь выдатных помнікаў даўніны, нават занесенасць гораду ніколы не нагадава пра ягоны дзесяцівековы ўзрост». І гэта пасілася ў час, калі ў горадзе вічні стаў храм Дабравешчанія ХІІІ ст., драўляныя крыжовыя цэрквы XVII ст., пафутраныя вытанчанымі муроўкамі эпохи барока... Чытае далей: «Разглядачко чаробую панараму Віцебска, мы не знаходзім ні руіну замку, ні сядзібы умацаванніяў, ні помнікаў старааднінка дойлідз-

тва і архітэктуры». Што ж, у поглядах кожнага эпохи вададараць свае стэрэа-

тическія гісторыя даследчыкі беларускай гісторыі выкладаюць адкрытым — ні радзікса, а амаль што закон, які стымулюе да пошуку і адначасова сведчыць пра парвану пераеянасць паміж даследчыкамі, стваральнікамі кауптонаўскай, пакаленінамі розных эпох.

Ну, скажам, із знойдзенца сёньня паважны знаўчы беларуское архітэктуры, які будзе смыслявадзя, што ў Віцебску ў першай палове XVII ст. існаваў мураваны храм, пра які мы чытаем чига не ведаем? Думаю, на знойдзенца. Но існуюць шматлікавыя археалагічныя на-

працоўкі гісторыкаў мінілага стагодзьдзя, чатыры грунтавыя інвентары гораду XVII ст. с амаль падушымі пеплапасцьцю і знакаміті «Чардэк» места Віцебска 1664 году» з выявамі ўсіх найблізы важных гарадзкіх аб'ектаў. І мы на мени, такі храм у Віцебску існаваў.

Летам 1993 г. падчас археалагічных даследаваній «правінціх складу» (археолаг Ігар Щышні), што былі ўзведены на беразе Дзвіны насупраць колішняга Дольнага замку яшчэ за ха- цірнінскім часам, у самым кутку аднаго з шуфору на тэктунікі на цагляны падмурок, які амаль пад прастым вуглом адхілоўдзі ад будымын. Невядомы падмурок пачалі трасіраваць і... ускрылі падземную апіцу мураванага храма готыка-рэнесансавага тыпу, што быў распісанае ў Беларусі ў другой палове XVI — першай палове XVII ст.

Храм, якога ў Віцебску не матло быць — речыненсць. Восі аргон звалі

сцяны, сутарэні, кавалі капіталаў з выяў

вострайстай рэнесансавага вінка, та-

кога самага, як на тулымі архітэ-

ктатаў 1588 годзе...

Што гэта быў за храм: царква, касьцёл або рэфарматкі збор? Адказаць на гэтае пытанні сёньня, без архічных рос-
шукі, немагчыма. Чаму, маючы горад XVII ст., вывада Валенкін не пазначыў храм на «Чардэк»? Хіба не зблізўся ён гінўлівасцю царскай, хут-
кай на пакараніі, па недагодзе і хуле-
нью? Напэўно, гэта самай гінўлівасці ён зблізўся, бо подіс да ўсіх працы
загаду ўзысьці не на адвароце, а ў зручным для царскіх вачіх месцы —
тym самим, дзе быў на мінілагі
невядомы сёньня храм. Чаму храм не
паратрапіў ні ў адзін з чатырох інвентароў

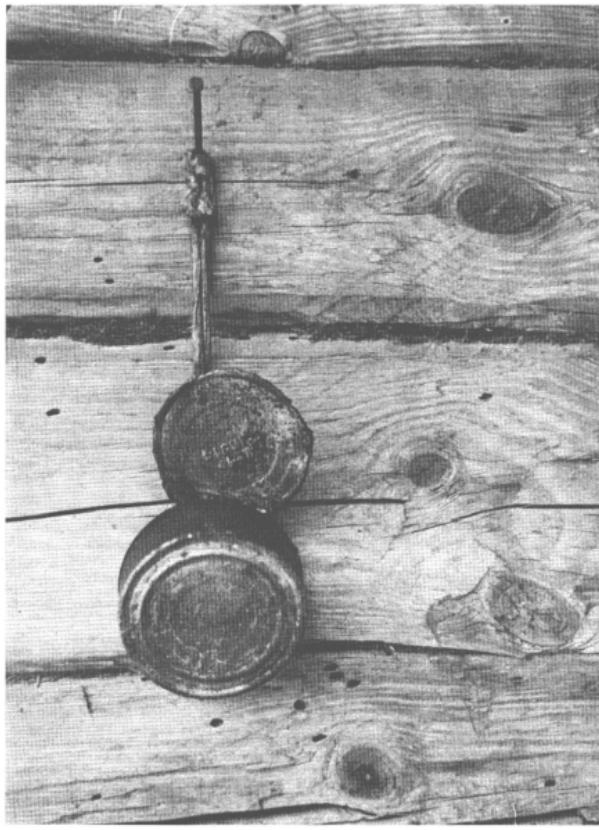
места? Хутчай за ўсё таму, што меў вельмі непрэгатую гісторыю існавання.

Гісторыя звязаныя ў існаваныя невядомасць віцебскіх сяянтын пакуль што ахутаны таімінні. Як мініз загад-
чы выглядае і гісторыя яе зімнічынні.
У 1774 годзе на месцы храма павінен быў будаваць аязн з калісцю так званых «салінных магазініў» — ка-
зённых карчовых складоў, якія на той час па фасадах зводзіліся ў наўбітых горадах. Расейскіе імперыи Франсіс Ло-
рэн, віцебскі прызант, замест таго, каб выказаць новай уладзе абурненне і
пратиста з гарады зімнічынні хрыс-
ціянскага храма, разам з членамі га-
радзкага магістрату аблежваўся толь-
кі ацінкай заменіць царкву ў 200
блізкіх Даўніцаў піши «тысчу цагля-
наў» стварыць царкви быў вакаристы-
мі для вымуроўкі сценай кайніх
скляпін. Аднак утольі цагляны падмур-
ок храма, які, не знатуому Атланты-
ду, паганілі нетре зімні.

Падземны Віцебск... За дзесяці стагодзьдзяў гэты горад рабіўся наімат сагайдыці ўздоўж паўднёвага східу на падставінай ўзліві-
шы, а залів Віцебск надмены. На яго-
ных вуліцах стаяць дасканалы ѹні-
вісныя для нашай будовы. Кожаму узлі-
вішаму падарожніку ён можа падара-
ваць фізичны сударэнніне з гісто-
рыяй: па вузкіх вітых усходах дазвалі-
сць сцяны з узорыкамі рымлян, які ужо
німа; патримаць руку на пляскатай,
шурпітай ад слизід роічнымі цагляні-
мі з адбіткам сабачнай лапы. За ягонім
падмуроў можа ўзрасці толькі коліш-
нія прыгажосьць. Падземны горад —
запаведаны сковічні каранёў нашае
культуры.

Малюнок Александра Міхайловіча

Здымок Алексея Адамчика

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГЕРБ І СҮЦЯГ БЕЛАРУСІ

У сакавіку 1917 году ў Менску быў створаны Беларускі Нацыянальны Камітэт, які месцьшоўся на вуліцы Захаравскай, 25.

На адным з сваіх паседжанняў 25 сакавіка 1917 году Беларускі Нацыянальны Камітэт разгледзеў пытанне аб нацыянальным гербе й нацыянальным сцягу Беларусі і пасыла грунтуючы разграўт і спрэчак прыніёг гэтыя пастанову:

1. Дзяля таго што амаль усі гарады Менскай губерні ўжывалі ў сваіх пічатках старадаўнюю ПАГОНЮ, было пастаноўлена захаваць гэту спадчыну Вялікага Княства Літоўскага. Камітэт аднаголосна прыняў «Пагоню» ў якасці дзяржаўнага герба будучай незалежнай Беларусі.
(Я, даречы, прытамінаю, што ў часы, калі я быў павятовым камісарам у Слуцку,

Слуцкая Гарадзкая Управа аж да самага каstryчніцкага перавароту 1917 году ўжывала пічатку з «Пагонія».)

2. Даеля таго што ў беларускім народным мастацтве пераважаюць белая чырвона-жоўтые ўзоры, было палічана дарчым ужыць гэтыя колеры ў беларускім нацыянальнам сцягу. Такім чынам Камітэт пастановіў, што сцяг мусіць складацца з трох гарызантальных палосаў адноўлекавае шырыны — белай, чырвонай і белай, і што даўжыня яго ўдзел большая за шырыню. Камітэт даручыў Вандэе Лявінскай (дачք пісьменніка Ядвігіна Ш.) пашыць некалькі такіх сцягіў, якія пасылью былі разсланы на ўсе паветы Менскай губерні. У Слуцку я атрымала такі сцяг з Менску ў траўні 1917 году, на ім залатымі літарамі быў вышыты надпіс: «Нахай жыве вольная Беларусь!» Гэты сцяг быў вывезшаны над сядзібай павятога камісара, а ягоная копія лунала над Гарадзкай Управай аж да 15 лістапада 1917 году, калі

йаду захапілі балышавікі. Тады сцягі быly знятыя й захоўваліся ў Слуцкай гімназіі.

Гэта пастанова Беларускага Нацыянальнага Камітэту была аднаголосна ўхваленая на згаданым паседжанні працтваўнікамі ўсіх беларускіх арганізацый, што йсьнавалі на той час.

На Першым Усебеларускім Зыездзе гэта пытанне не разглядалася. Аднак бел-чырвона-белыя сцягі віслі абалаплі трывабы падчас усёй працы Зыезду.

Пазней Рада Беларускі Народнай Рэспублікі аднадушна ўхваліла пастанову Беларускага Нацыянальнага Камітэту ў Менску і «Пагонія» стала нацыянальным гербам, а бел-чырвона-белы сцяг нацыянальным сцягам Беларускай Народнай Рэспублікі.

Радаслаў Астроўскі

З кнігі: Walter Ostrowski. The Ancient Names and Early Cartography of Belarusia. London, 1969. Р.2.

СҮЦЯГ

На белым прапары караля франкаў Хлебдзіга было три жабы. Пад гэтым сцягам заснавальнік дынастыі Мэрвінгай, які нам яшчэ са школы відомы сваім жорсткасцю, стварыў малутную дзвіржаву, запачтаваўшы новую Эўропу. Барбарская плямёны, нібы три жабы, што выскочылі з балота, знянацьку змянілі і ману Эўропы і не цылізізіроў.

Мінулі часы, і барбary былі палаходжаны з антыкай праз упівэрсум Веры. Знайшліся ў юніврэсалійскім сымболі. Жабы вылікліся гілівасцю. Застаўся белы колер. Ен адзін для кожнага зўрэпейца стаў раўназначны сцягту, чысціні, вечнасці. Раўназначны Абсалюту.

Іншыя колеры ўжо ж амбівалентныя. Зельяніна, што сваім зіхоткам злянінем нараджае нам пра тагіміні Уваскрасіні, аднечвяна коларазарту жыцьця можа нараджаць і пра колер лускі гада спакусы, і пра бліск вачей нічытасці.

І ў арабаў першы сцяг быў белы. Проста чиста белы. І толькі Мухамэд узяў сабе за сцяг злянёны колер раба. У ісламскім віра ёсьць чатыры цэнтрам-злянёня сады, у прахалодзе якіх на злянёных падушках праведнікі бавіцца з гурамі. Чырвоны уживашчы ў ісламе як знак гарачае крыва гореву. Мухамэд забараны аблімаваць кроў з целу палеглых за веру — бо іх кроў не будзе. Шалёнэнае, на наша вока, спалучэнне злянёнага з чырвоным назічае смерць у баі за веру. Аднак застаўся белы. Белы колер недасяжнасці. Колер ветру, поўні зору.

Рокузл Кент быў уражаны тым, што эскіз-москі Грэйлінды вызначаюць дэсятак адценіньня белага. Бо яны жывуць сирод белага.

Для нас белы — гэта дар. Травенская квекень і першы сцяг — яны чаканыя ў нетрываўшы.

Белы колер у царкве — сымбаль беззаган-
насны, колер Мары.

Ад Жаны д'Арк да ўзяцца Бастылі белы
колер быў для французау знакам единасці
дзеля чагосяці вышэйшага. Напалеон пры-
галаў пра гэта, калі ствараў свой новы
сцыр (такая ўжо завядзенка), толькі рас-
сыпалаў па белым залатых чынолаў. Мілых,
прашавітых плебейскіх казурак. Эрзіты,
гэты «новы» сцыр зляўцё ў нікты з пар-
азаю імпэратора Францыі... Хоча не... Ен
заставаўся на этикеты «Corvoisier», любіма-
га канікя імпэратора. Заставаўся белы.

Прауда, ужо аблімаваны абпалал спіні і
чырвоным. А ад гербу Францыі з часам
амовілася наогул, пакінуўшы сабе эмбле-
му рэспублікі — égalité, fraternité et liberté.

Чырвань для хрысьціянаў — сымбаль
гневу Господа, крываага жніва зямлі, а
тому зь ёю трэба абыходзіцца асцірож-
на. Ад часуў канца Рыму ѹ да Француз-
кай рэвалюцыі хрысьціянін асьцерагаліся
барвў. Чырвань для хрысьціянаў — сым-
баль ахвярнае крывы, пралітае як ачыш-
чэнне, а тому зь ёю трэба абыходзіцца
ашчадна. Чырвоны строй мелі толькі высо-
кія іерархі царквы, а каралі хавалі чыр-
вань пад мантую.

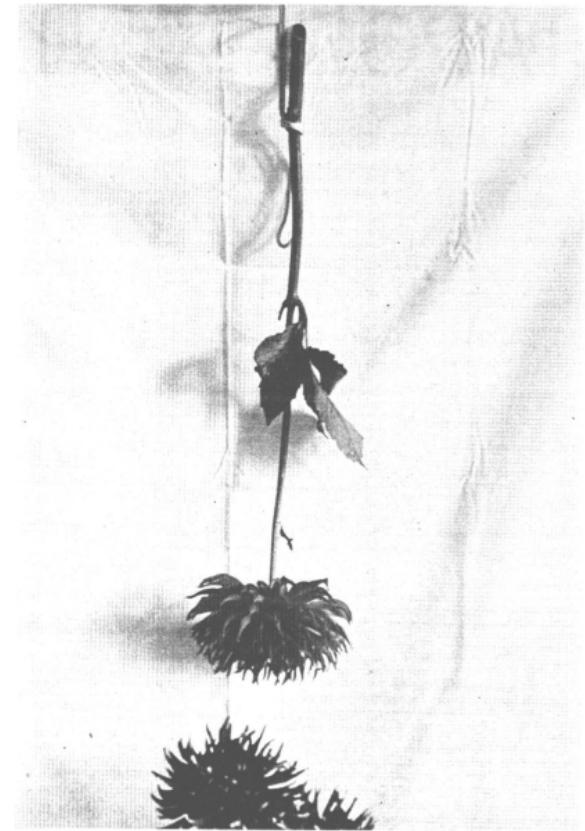
Беларусы імкнуліся аздабляць свае строі
менавіта чырвоным. Ашчадна і пекна. Бо
чырвонае — краснае. Бо так рабілі спра-
дечна.

ХХ стагодзьдзеце апранула людзей у хакі —
колер раслану. Адрынуўшы засынгроф, са-
зыяльстві спавілі Эўропу ў баровы кумач.
... Всё, как одін умрём...

Беларусь у спадзеве на цуд ачышчэння ў
выратаваныя абрала чырвань на белым.
Немагчыма выводзіць радавод нашага сцыя-
гу ад нейкай крокі ікс. Гэты сцыя быў
створаны як абсалют нацыянальнае трады-
цыйнае эстэтыкі. І быў у 1917 адроджаны
без ваганняў.

Паводле старой традыцыі вякслелігі, сцыя
мусіць улупіць расклад колераў герба. Ня-
мецкі сцыя — чорны арол з залатымі ла-
памі ў даюбаю на чырвоным полі. Польскі
— белы арол на чырвоным шыцце. Гэтак
у старой Эўропе... Белае вершнік на
белым кані на тлі чырвона-белы сцыя.

Усылед за камуністамі кумач упадабалі фа-
шысты, скасаваўшы нацыянальны сым-

Здымак Алега Адамчыка

балі, дэмантуючы сваю рэвалюцыйную
бязбоянельсць. Аднак па вайне абедзьльце
Ніемеччыны вірнуліся да колераў нацыі, а
не націстства. Як і ў астатніх эўрапейскіх
сатылітаў чырвонае Расеі, хапіла розуму й
густу не выварочаны прыродна дадзеныя
нацыянальныя знакі.

Як можна ставіцца да шноты першага сыне-
гу ці да шумавінныя трапенскіх садоў?
Адзін чалавек мітнігаваў пад нашым сцыя-
гам, пасыя ён сам першы прынес яго з
пляцу ў залі паседжаньня ВС, пасыя ча-
лаваў яго, як даваў прэзыдэнцкую прыс-
ку быў сумленным, затым ён яго зынкіў
і разызбер... Як можна ставіцца да гэтага
чалавека?

Псыхолягі, фізікі, афталмолягі добра вы-
вучылі механізм упрымання колераў чал-
авечкін вокаам. Ен абумоўлены рознай
рэакцыяй съвітаадчуvalных элементаў
вока на съвіто розных даўжыніх хвалаў
і інтэнсіўнасці з улікам раней атрыманае

інформацыі, якую зберагае наша памяць.
Колер, які бачым мы — выбранце паглы-
наныне матэрый часткі прамянёў сіяў-
ла. Зрушынне паглынання ў бок даўгіх
хвалаў завешча паглыненем колеру.
При спалучэнні «наглынутага» асноўнага
колеру з бачным дадатковым атрымліва-
ча фэкт найболшага раздражнення, «хасу» хвалаў, які ўспрымае наша вока
(хвойты з фільтавым чырвоным з
злівленымі г.д.) Чалавек з нармальным
съвестр/упрыманнем звичайні пазыбігає
і побыў таіх спалучэнняў. Фільтавых
пінжалкоў на жоўтых каушах, зялёнага
сіяўта ў чырвоных пакоях...

Белы тэксама не дae спакою. Як рап-
тоўная ціса. Белы — іні колер. Белы —
толькі прадчуванье. Белы з чырвоным —
захоўці неспадзяванка чаканага, абавязко-
вага. Зімовы вечар, тумановы ранак, да-
рожны знак, лякарня, кветка вішні,
кавалак сала...

Здымак Анатоля Кітнікава

БЫЛО ЯК РАНЕЙ

«НН»: На що люди євогуле спаджають?

— У мене таке ўражанье, што беларусы былі б на 90% шчасливыя, калі б яны заўтра ўсе прачнауліся равнай, і было бы так, як раней. Ніяма ніякага арменеццю ў будучыні, толькі назад. Але гэта ненатуральная для чалавека...

«НН»: Прайшло п'ять гадоў. І калі піць гадоў назад можна было адкінуць мінчышыну і глядзець у будучыню, як літоўцы зрабілі, то тут за п'ять гадоў усё тое нятварынае, што было пры мінчым ладзе, праста забываецца. І памятання толькі забывае-

— Гэта спаўфры так. І цяпер можна бачыць, як рыхтуеца рэстаўрацыя. Рэстаўрацыя СССР, камуністычнай партыі, усіх структур — усяго, што было. Увогуле ў гісторыі ёсьць прыклады рэстаўрацыі таго, што было. Рэстаўрацыя каралеўскай улады ў Францыі, пасля Кромвелля — у Англіі і г.д. І міне адзенца, Беларусь — адзінам сама разлічны асноўнікам дыялога, хаб

хрибъ спуска рулетызайти, что было. Ты Пасхальнику лацди гытт сунспармай в на-
родах. Ты же пасхальнику пиджак синий
шьелди. Синий шьелди. Болгары в пиджаке
были, адвеки, абсолютнайшим пиджакам
наши, людии, якко юлко альпий да
гугта. Але гута ўсбей наядрама ў
Беларусь. Тому шыткож жасе рабий
перен. Перши скварт хіба ўгтата не
рабі? Ен — улада! І ўсё гута яккис
шылдай перанесенец ципер на про-
зидента без ускака разумением, што гута
шылдай перанесенец. Але гута
не разумее гута такими. Ен панды-
тике так, як первы скварт. Тым спарса
дадзе па растураўшай. Магчымы, — расту-
раўшай ССР, калі настав ССР будзе толькі
Беларусь. Але віднадзеялістай палітічнай
мінтэлігэнцыяй гута будзе сунспармай як
то, шо яны бываюць. Гута перен.

Другое. Людзі не бачаць саве будучым. У
тэлевізіі, на радиі ёшэ інфармацый, санс
ні — клопуша, тримаецае. Галоўней —
захава канектыўна. Не даць я распус-
ціць. Тримае, некая прыцноу хосы гадынъ
у месец, але некая хосы канектыўна будзе
захава. Але засекаю, шо гута будзе
чалавек часам козынъ на прану дыгне але,
а трох перацерпело, а потым ўсё будзе
добра. І любам калінінскай ім., якін праце
на кня, кіа приходзіць. А ты, кія, кака,
што нешта траба рабіць, што Расея ўсю
прывозілаўшай. Але ты што уніка ёкана-
номіка, што мы на моком прастак тац-
дачы — як не разумею.

«НН»: Значыць, разыўваючыя толькі працы виртанныя назад. А ці бсыць у съядомасці людзей хоць нейкія парадкі іншага мыслення?

— Нават у Городні, дзе працысы падобныя да віленскіх, ёсьць мношна пачуцьшы часо-
васці ўсёго, што ціпэр. "Давай-давай, тар-
гуй, заўтра мы цібэ..." А тын, хто гандлюе,
жынку, толькі жыданінем ухапіць — вось
мы цинер таргам, а тады скаваземя і нас
не будзе.

«НН: Пачуцьці часовасыці ператварае ўсіх прыватных прадпрыемальцаў у рвачоў? Штосьці падобнае да іхту?»

— Ну, іхп, Ленін казаў, будзе надоўга... А тут — урацьця, а потым, можа, зноў "на-

— У Беларусі і бомбы за ўсё бажаўся
тэхнічныя пытанні. Талакі які ўсё ёсьць
контакт з чалавекам, і пачынаў галаворы-
та гэта. Таму што звычайно, калі сходу,
тэхніка вылікаваць у людзей афурбонены — нікі
могуць, быдзе адносіцца да іншых наро-
дасяў. Але як тэхнічныя пытанні мы ўсё
прынцыпіяльна вынікаюць, то добра ствары-
ць із народу народ, але на фундамэнце
шыту, кухні, скажам, ёсць робіць да арым-
пічнага пытання пытальца. Гэта як зна-
чыць нацизму, мы не нацызмістаі...

— Але ў Беларусі гэта праходзіць страшна

Зусім у дзяледвісці з археолягіи на Раку ў беларускай земліні да расце-
шыў сама високая ступень смыкаў. Чо-
твара настав большая, чым да беларускай. По-
чына сям'ятны ѹаучь украіны. Хто за
расейцаў, той і за ўкраінцаў, амаль што
гут'ятматична. Калі брачыні савецкі
эпістолы, то Літва выскіле была смыка-
ўчы, чым Естонія і Латвія. Эстонія і
Італянія преста менші ведаць. Сярод зако-
нін краін спадарожніц неміц засуды на
першым месцы. Наміні вітрам часам ка-
жануку, шу навіялі, але неміц ніколы

добрая людзі. Немцы як бы прысутнічаюць у Беларусі. Больш за другіх народы.

«НН»: Болыш за паліякаў? Але маса беларусаў ездіць у Польшчу...

— Але палікі так не дапамагаюць чарно-быльцам. Палікі не ствараюць столькі су-польных прадпрыемстваў, не прapanянуюць тэхналёгій...

Што да антипатый, то зноў з усіх былы
саюшых народу найбольшую колькасць
антинатый выклікаюць грузіны. На другім
месцы ўзбекі. З прыблітаў — да літвойцаў
штамантічны, эстанцыя й латышы могуць
этранычна аблікаваць, а да літоўцаў —
або сымпаты, або антипаты.

Да кітайш шмат антикварія Усілії. Казахи вискальвали, давали відмінну колекцію антикварій. Тоє, що караїмська адрознівська ӯ сымпатія і антикварійська залежність від альтернативи, фактично для беларуської не існує. Скандинавія. Альбо відсутній, також європейський антикварій, і лише суперечністю на мое підставу. У адрезоніях над Літвою, джерелах скандинавія має таку ж якість, як і країни Західної Європи. Для беларуської скандинавії не існує. Ми Швейцарію заміскували і далі скроя скандинавських країн, але Швейцарія видається чиста, ведаюча, чисто аристократична.

«НН : Як беларусы ставицца да беларусаў?»

— Ми хочам зробіть манаграфію, дзе будзе

некастарэнтэй беларусь яўліўся матыръм
для падзеяў, якіх не было ў історыі беларускага
народу, што ў лёсце падзеяў народу ўзагалі.
Гэта падзеі народу яшчэ даць
архів для наукаў, падзеі народу ўзагалі.
Потым мы прыбрацца да анызізу гэтых вынікаў.
І ад якой можна будзе танаваць далей,
працоўваць з народам. А галоўне,
чтоб народ бы даўшы ўсе сілы, але
з агульнымі грамотамі да культуры чалавека,
да мовы, да упітранні арганізаціі —
мы хочам паказаць, працэсы фармавання
новай ментальнасці, чаго ад яго можна
жадаць? Калі можна было прагнаваць, эйзі
нейкі важныя параметры й паказаць,

Зарісай С. П.

Слова

13

Георг Крыстаф Ліхтэнберг

АФАРЫЗМЫ

Есьць людзі, які чуноць толькі тады, калі ім адразу вушы.

Есьць летуцінікі, якія ня маюць нікіх здолнасцей, і гэта сапраўды небясцільчыя людзі.

Існууюць прозывішчы, якія треба было бы павесіць на ўсіх шыбенцах савету.

Есьць людзі, якія нараджаюцца з чыстынам сумленнем.

Нератварыца ў асле — ніччу не самагубства.

Дождж быў такі мочын, што ўсе съінны сталі чыстыя, а ўсе людзі замікаліся.

Людзі, якія шмат чытаюць на вуліцы, дома звычайна чытаюць велімі маля.

Рыба, якія ўтапаюць ў паветры.

Усе слабыі ўрады стаць на тым, што затыкаюць рот разумнейшай частцы народу.

Я абыдзяў публіцы ўжо нічога больш не абыцца.

Народ можна асыльці і перакупіць, але чалавека ніколі.

Каб штосько новае ўбачыць, треба штосько новае зрабіць.

Хацеў бы я ведаць, назу апошніе ў съівеце кнігі.

Ніволяніцкі ўчынак — не заўсёды ўчынак ніволяніка.

Нанучыўся граць некалкі ўрыйку на эстафтыцы.

Эту книжку треба было бы спачатку вымалаці.

Гэта было бы чиасце, калі б вуши і іншыя ворганы пачуцьцю можна было заплоніць як воіч.

Людзі, якія ніколі ня маюць часу, робіць наймені.

Час — скарб вучоных.

Спачатку мы мусім верыць, а пасля верым.

Міты фізыкаў.

Пralіта ўжо шмат ананімнай крыва.

Новыя погляды праз старыя дзірki.

Амзраканец, які адкрыў Калюбію, зрабіў кепскае адкрыці.

Больші велічнага застосу розуму не зайдзівана да гэтых пары.

Першы крок мудрасці — усё абінаваці, апошні — пагадзіцца з усім.

Сымпатыя — дрэзіна міласціні.

Нашины газоты — паданы часу.

Усялякая бесстароннасць штучная.

Мы я спарады не ведаем, іш ня знаходзімся цяпер у дому парытаў.

Пераклаў ў немецкай Уледзіскай Струмела.

G.K.Ліхтенберг
(1742-1799).
«Філософія філософіі»,
дзе яго
напісаны ў 1779-1788 г.
автограф канчатковы.
Вядомы таксама
імяніем «Ліхтэнберг».
З'явіўся пачынкам
святога Еліаса
іменем «Ліхтенберг».

ЧАЛАВЕК НАТОЎПУ

Эдгар Алан По

Ce grand malheur, de ne pouvoir dire tout...—La Neuvrière

Пра адну изважную книгу было добра сказана, што "es läßt sich nicht lesen" — яна не дзебе прачытаны. Бываюць таямніцы, якія не даюць сябе выказаць. Штоночы людзі паміраюць на сваіх ложках, сярэдзяючы ім у почы — паміраюць з роспачу ў сэрцы ў сутаргамі ў горле дзеялі агідных таямніц, якія не віносяць таго, каб іх раскрывалі. Часам аднак чалавек паміленне бізра на сябе такую цікавую ю сваімі страшнысцямі, што скінчыць не можна толькі ў магільны дол. І так сутнасць усяго злачыну заставеца неразгаданай.

Ня так даўно, адным восеніскім надвіючаркам, і сядзеў калія вялікага вакна ў кавярні Д. — у Лёндане. Ужо колі месяці зіху біху, але цяпер па чынамай вітраці да задароўі ё, адчуваючы, як даадзеца сіла, перафібуе ў адним з тых шычных настройстваў, якія становіць дакладную процілегасць елпі — настрою найнастрыпшага хацяенія, калі спадзе смуга з разумавага зроку — ўхлосі ў крік ёх! — і зувіраны інтелект нагутыўнікі перавышаюць на сілы, як жывы ў востры розум Лібідіна вар'іць, кую ў нітральнай рэчышчы Гортія. Міна радавала віло ўжо проста магчымасць дыхаць; я знаходзіў нават нейкую прыменасць у тым, што звычайна спричынівася біль. Я адчуваў спакойніць шычных настройстваў, якія становіць дакладную разніцу паміж разглядамі незыянчайной разнастайнасці постасці, адзеніні, настрою, хады, позіркай і выразу твару.

Пераважная большасць тых, хто прамінаў хацяеніе, мела задаволеніні і дзелава выгляд і думку, здавалася, настальне, пакуль то, каб працівіцца праз тлум. У іх былі наслуплены бровы і закладаныя вочы; сутыкніцца з іншымі падарожнікамі, яны не выўблілі нікіх знакаў нецирпілівасці, а толькі папраўлялі вонкіту ѹ пасыпешлівікі мікнулы дадэлі. Ишыя ж, якіх таксама было нізмаля, вылучаліся необыкновенімі руhami і разрасцярнелымі тварамі, яны гарварылі самі з сабою, звятаўшы махаючы рукамі, нібы адчувалі самую якраз з прычыны гущыні навалынага настольу. Калі нехта стрыміў іхні рух наперад, здавалася, дзяяць людзі раптам перастаўшы мармытаці і начынілі ўдвая шырэй махаць рукамі, чакаючы з ініцічара-безуязвікі усімешчай на вуснах пакуль ѹ яхнім суперечнай перашкодой. Іх штурхалі, яны чыходзілі каляніся штурхалі, і, здавалася, місціння бінтыжыскія. — У людзей гэтых дзялоў гуруху было нічога асабіста, відаўшы апрача таго, што я і зважаўмі. Іх убранные належала да таго гатунку, які спрадвідаў завецца добраністю. Гэта буд сунум быў армстракаты, гандылі, юркісты, камэрсанты, біржавыя маклеры — зўяртніцы і банальнасць грамадства — людзі зусім вольныя ад заняткі або наядзвычай заняттыя нейкімі сваімі

імі клопатамі — самастойнымі вядомінамі наеўкіх справаў. Яны на нарада вабілі маю ўвагу.

Адразу можна было пазнаць племя службочыц; сирод іх я вылучаў дзіркі выразных катэгорыі.

Гэта быў дробны клерк і з новамодных фірмаў — малады джэнтэльмены ў абшынутых сурдах, бліскучымі чарвіках, з густа намазічнымі власцімі нядымутымі вуснамі. Калі на брачы пад увату пурпурнай фарасісткі ў паставе, якую за адсутнасцю лепшага слова можна назваць

каляркісткам, манеры гэтых людзей здаваліся мне дакладнімі адбіткамі таго, што за год-п'ять тара перад тым личылісць віншынію болю тону.

Яны падабраліся адзінамі дабрачыннікамі вышынай грамадства; у гэтых на маку думку, заключающа наілейшэю акрысленнага гладзане группы.

Катэгорыю вышынных службожыц салідных фірмаў, або "старых надзеяній прыяцеляў", цяжка было зблыцца з іх цёмнымі або чорнымі сурдаутаў і нагавішчі, пашынных дзеля зручнішайа сядзеньня, наслі на іх таксама белая галіштукі й камізэлкі, шырокія самавітыя чарвікі і тутоўкі шкарпілікі або гетры. — У сініх яны былі лісаваныя, а правасі вуха ў іх, гадамі прымечаныя тримаць асадку, паводле дзіўнага звязка было крыху адтварыране ўпэрсе. Я зважаўшы, што іншы засёд здзімлівалі каплюшы абедзіўнімі рукамі, а іншы наслі гадзінныя на кароткім залатым ланцужку трапыліца стараўнічы збору. Яны ўсялкі удзевалі самавітасць, калі толькі можна ѻдаваць штосько нагатульнікі паважнене.

Німала траплялася міне зухаватыя візіды асбібін, што належалі, як я лёгка разумеў, да пароды кішэнінайку экстраклясіс, якімі поўніцца ўсё вялікіе гарады. Я разглядаў гэтых племя

як вілакі цікавасці, і нікіх ня мог увіць, як могуць прымыкаць іх за джэнтэльменамі самі джэн-

Слова

14

ЧАЛАВЕК НАТОЎПУ

Продукт з староніки 13

тельманы. Неабсянкансыц іхных манжэтав у твары ў якіх былі съмвротна бледныя, вочы жажліва-дзіскій Г чырвоныя, якія, працікаючысь скроўзь натоўп, чапляліся дрыгткімі пальцамі за ёсё, што трапляла ім под руку; апрача ўсіх гэтых — пірожнікай, насыбітой, вугальчычкай, съмечцю; катрынничкай, малаводай і складальнай блядаду, тых, хто гандлыў ім і тых, хто съявіў; абдарданыя рамесыкай і зыненавынных работнікай усіх гатункаў, і ўсё гэта было поўнае шумлівай і бляднай жывасці, якая раззала вуха і да якой белалікія ўвачу.

Чым глыбейшая рабілася ноч, тым больш патлоблялася і мяя цікаўнасць да відовішча; но толькі матрэзільня зымнікія агульныя характар натоўпу (яго даляткайнейшыя рысы зынікали з адступленнем з сцены больш прыстоеўшай часткі гарддана), грубешыя ж надаўрападобілісь штораз болы выразныя, бо позняна часіна выцягвалася з дзейных логів саму розную гносту, але ў сініяло газавых ліхтароў, напачатку квадле ў ягоным змаганні з апошнім проміні дні, павол браўлася ў слу і пакрываля ўсе навокава, стургаваў блядлай съмечцінай. Усё навокаво было Ѹмінае і ѹрачыстае — як тарчардзір, з якім паравоўнёваючы стыль Тэртуліяна.

Зачарваны дзвісномі гульнямі съвятла, я захапіліся разгляданнем асобных твару; і хоць хуткасць, з якою зіхоткі сусьветь мільтай за камон, дазволіла мінінту толькі адзін позір на кошыні твар, ўсё ж здавалася, што ўтмым асаблівым стане дзень і розуму я часта быў здолены нават на найкарацейшыя імгненіе белага позіру прычатаць гісторыю доўгіх гадоў.

Прыцнічнішыся лобамі да шыбны, я сядзеў, падрабізіна агледаючы натоўп, калі раган пе-рада мною зіняўся твар (стругалец старога чалавека гадобу шасцідесці піці або смідэсці), — твар, які спімні і захапіў ѿсу маю ўгарту, дзякуючы абеласці неўпартыянісцкага выразу. Нічога, што бых наўдзеліў гэта гэтыя вірас, я ніколі янич не бачыў. Я добара памятаю, што мей першай думкай, калі я ўбачыў яго, было, што Рэзі пагладзеўшы на іго, вагаючыся выбраў бы гэты твар для сваіх партрэтных выяўленій дзяўчын. Калі я паспрабаваў за кароткую хвіліну майго артыгінальства аглядзу праналізваваць значынне, скаваное ў гэтым твары, перада мною наясна ѹблітана плаўствамі образы вілаке разумове сілы, аблачаныя саскі, хвісці, стрымансці, хітрасці, крэважкінісці, сплардзінісці, веслосці, прызмернай стражары, глыбокай — скрайнай роспачы. Я быў дзівосна ўзрушаны, спалоханы, зачарваны «Які дзівак гісторыя», — сказаў я сам сабе, — запісаны ў гэтай душі! Тады ў мене ѿзўміла ніжніерэльне жаданне прасачыць гэтым чалавекам, даведцаць пра яго белой. Пасыпешліва накінчышыла плащ і скіпашыла каплю і кі, я выбег на вулицу і пачаў прадзіцаць праз натоўп у той бок, куды, як я пачаўчы, пайшоў стары; ба ён ужо зык з вачы. Не бізь цяжкасць праў зімой я ўсё ж заўажыў яго, наблізіўся ѹ пакінуў за ім, захобіўчы асыржнасць, як будзе прысцігнуць ягошы ўгарт.

Ціпер я мог добра яго разгадзець. Ен быў нізенькі, вельмі худы і з выгляду вельмі кволы.

Вопратка на ім, агулам кажучы, была брудная і падзартэр; але калі час ад часу на яго пададзялікса съвято ліхтара, было відаць, што ягоная блязінна, хоць і брудная, была пашытая з дых-

тоўнае тканины; і можа мяне падмануў мой зрок, але праз прагад у чыслына зашыпілі і віда-вочна пазычнымі з чужога пляча *roque laire'e*, у які ён быў загорнуты, я заўажыў дыамант і кінжал. Гэтыя назіранын падагрэлі маю цікаўнасць, і я вырашиў ісці за незнам'емцам, куды бы ён скіраваўся.

Было ўзімі ѿціма, і над горадам павісла шчыльная сырья смуга, якая хутка абрываўлася пустынским дажджком. Гэтая зъмена ў надвор'і даўшым чынам паўплывала на натоўп, у ім распачаўся новы розор, а над ім павырас-талі незычныя парасоне. Каляхмыне, штурханія Г камана ўзмоцнілі ўзесціцёра. Што да мене, мякі і на падзея зважаў на дождик — а узага на старую гарачку, што хавалася недзе ў глыбіні майго арганізму, вільгота была мне нічай небескай прыемнасцю. Абізіўшы пот хустачкай, я ішоў далей. Побудзіны стары, зма-гасычы ўперашкоды, ішоў напрастры па вілкай вуліцы; я ішоў зусім побач, бакочыся згубы яго з вачы. На разу не азіруйшыся назад, ён мяне на бачыў. Пасыль ён павірнуў на папярочную вуліцу, якія, хоць і густа напошонены людьмі, было ўсё ж не такія тлуманыя, як тая, з якой ён толькі што сышоў. І тут адуразу зауважыўся перамена ў ягоных паводзінах. Ціпер ён ішоў павольні юні так мітанакіраваў, як перад тым — больш нераушчы. Секалік разу ён перайшоў скры-туды вуліцу безь ніякое бачнае мэты; на-вокал усё яшчэ было так людна, што падчас кожнага з гэтых перахадоў я мусіў трымаваць близкі да яго. Вуліца была вузкай і даўгай, ён ішоў пад яго гадзіні, за якую натоўп настурова паменшаваў да той коласкы, якую звычайна можна пабачыць на Брандзі калі Паркру — такая вілкай ролінца ў жыхарстве паміж Лéйденам і найбóльш людным горадам Амэрэрыкі. Яшчэ адзін паварот вывёў нас на ярка асветлены пляц, перапошненны жыцьцем. Да старога зноў вірнуўся старыя манеры. Угрупшы галаву, ён ішоў наўвокі даўшы пакінкі з пад наспутных бровоў. Упарты й неадступна ён ішоў далей. Я аднак здэйдзіўся, калі зауважыў, што аблійні-ши пляц ён зноў пайшоў па сваіх слядах. Яшчэ больш і быў уражаны, калі ён пайтэрару тую саму праходку некалькі разоў — адзін раз ледзь на выкryўшы мяне, калі нечакана павярнуўся.

Так ён пратыкаўся янич гадзіну, пад канец якога насусуярач нам траплялася ўжо значынне месціца праходкі, чым спачаткі. Дождик не пе-раставаў; у паветры пахадзіла; людзі разъходзіліся па дамах. Несціральня махнуўшым рукою, яго вандроўнік зівернік зівернік на пітчураху пусты завулак. Па гэтым завулку, дзўжымой ў чвэрзі мілі, ён памінкуў так хутка, як нелга было ў сілінаванія да таго старога чалавека, і мне давялося прыкладзіць німалі намаганіні, каб не адстасці ад яго. Праз колкі хвілінай мы выйдзілі да вілкія Г люднага базару, з наўколам якога не знаймеў бы, відаць, добра знаты. Там зноў я пачаўчы яго такім, як і на самам пачатку, ён бязміты сноўдай скры-туды сірод мора гандліроў і пакунікі.

Пітчары гадзіны ѿ калі таго, што мы праబлі ў гэтай місісінве, і місі умкні усю мако асыр-жнасць, каб не згубыць старога й разам з тым не прыцігнуць ягонасць ўгарт. На чысьце, на нахах — мене быў гумовыя галёнкі, і я мог рухацца зусім блазгучна. Ні разу ён не зауважыў, што я за ім назіраю. Ён ухаваўся ў адну крамку

№5.1995

за другий, ні да чога не прыщэніўся, не казаў ні слова і глядзеў на ўсе тавары дзікім і пустым позиркам. Я быў да таго здзілэным ягонымі паводзінамі, што ѿйці да пастанавіў, што мы ўм не расстаемся, пакуль я хоць у нейкай меры не задаволю сваю цікавінасць адноса гэтага чалавека.

Гадзінкі гучна прабіў адзіннатаць удараў, і наведнік начал пасыншліва накідаць базар. Нейкі крамік, зачінічоў акані, штурхнуў старога, і я ўбачыў, як усё цела ягона сядзірыгнулася. Ен пасыняўшася на вуліцу, на хвіліну неспакойніца азіруйці з іх неверагодным спрятам пабег незылічнымі крымы бязъюнднымі завулкімі, пакуль мы зноў не апнулися на вілікай прыезной вуліцы, адукуль началася наша пададроўся. — дзе стаў гэтага D—, Вуліца аднак мела ўжо зусіны выглад. Яна ўсё яшчэ білачкала ў съявіле ліхтароў; але ліў моімі дождикі, і людзей на ёй было вельмі мала. Нес-

зменец быў цяпёр бледны. Ен у задуменіі зрабіў пару крокуў па наядуні яшчэ людому праспэкты, пасыня, глыбока ўздыхнуўшы, павярнуў у бок рагі і, паблукайшы бляскончымі кружнымі дарогамі, вышайшо нареціе да аднаго з галоўных тэатраў. Ен ужо зачініўся, і глум публікі вылівалася за дэйвяр. Я пабачыў, што стары разіў рот, нібы каб глынцъ паветра, і кінуўшы ў матобу; мы падалосі, што невыносная пакута, што адівалася на ягонім твары, крыху сунілася. Ен зноў угнуў голаву і зноў стаўся такім, якога і ўбачыў яго напачатку. Я забажаўшы, што ён пайшоў туды, куды скіравалася большасць глядчаў — але, наагу, я так і ні здолеў спасыцінць непрадказальнаясьца ягоных дзімнінёў.

Пакуял ён ішоў далей, гурт людзей паступова расцеіўся, і старога вірталіся разгубленыя насыці і неспакой. Нейкі час ён недаступна крочкы ўз купкай зь дзесніц-дванаццаці п'яніх

гулякаў; але яны адзін за адным разыходзіліся, пакуль не засталіся толькі трое, унейкім вузкім і змрочным бязълюдным завулку. Незнамец прыпыніўся і, здавалася, на хвіліну задумаваў; тады, раптоўна ажыўшыся, хутка пашыбаваў па дарозе, якія вывялі нас на край гораду, да ваколіцу вельмі непадобных на тыя, што мы толькі што прамінулі. Гэта быў самы агданік лёданскі квартал, для ўсё было пазначанае страшнымі кляймамі самага неверагоднае беднасці й самага невыпраўданага злачынства. Пад цымлянымі съяздлом выпадковых ліхтароў высокія старасцівскія паточанымі чарвікамі драўляныя будынкі стаялі гатовыя ўласці. Набудаванымі іншы былі так тлумы і бязладна, што між імі ціжка было распазнаны штосьці падобенне на практод. Брух быў укладзены абы як, між камінёў буяла густая трава. У забытых канавах гнило ўсякое паскудзтва. Усё навокал патыхала заніпадам. Аднак, па меры таго, як мы ўшлі наперад, гуку чалавечага жыцця паступова ажыўвал, пакуль урэшце мы на ўбачылі вілікія грамады найблізы ўзяйдзаных насельнікаў Лёдана, якія сноўдада скіды-туды. Дух старога зноў ўспыхнуў, як сівчык перад тымі ягасцю. Ен зноў памінуўся наперад прругкі постулем. Раптам, павярнуўшы за рог, мы ўбачылі польскіх яркага съяўляла й апнулися перад адной з вілікіх загарадных съянініў Найстрыманасці — перад адным з палацаў д'Іблі, Джена.

Ужо амаль пачало съвітаць; аднак гурт нижчын п'яніці ўсё яшчэ тойсі калі занаважна ўваходу. Ледзь не закрычыўшы да радасці, стары прабіўся ў будынку, зноў вірнуўшыся да пачатковага настрою, і там хадзіў скрэд на тоўту ўзл і ўперад биз бачных мыт. Не пасыль ён аднік удосталь там набыць, як агульны рух да дэйвяр зазнаны, што гаспадар збіраецца зачыніць іх на ноч. І гады я з забужкай ўсё больш балочае за роспач у твары дэйвага стварэння, за якім і так недаступна назірай. Ен аднак ін стаў дурга вагаща, а з шалейнай энзігліі павірніць у зваротную дарогу, у саме сэрца малгушата Лёдана. Ен бер дурга яшпарка, а я не адстасціў ад яго, ахоплены надзвічайнай цікавісцю, пастаўніўша не спыніць дасыльдавання, якое цверп завалодзіла мною дарзиты. Тым часам узышло сонца, і калі мы зноў апнулися ў самай люднай місіеніі вілікага гораду, на вуліцах з гатэлем D—, яна зноў поўнілася на мешчанікі людзімі тлумамі і рухам, чым я назірал папярэднімі вечарамі. І тут, сірод штораз большага на тоўту, я праціўнік свае дойті назіраны на неизнамец. Але, як звычайна, ён хадзіў скіды-туды і з увесь дзень не пакинув шумлівага віру адной гэтай вуліцы. Але калі ўчарык на горад апусціцца сутонье, я адчуў сымптомную стому і, спыніўшыся перад маім падарожнікам, паглядзеў иму проста ў твар. Ен не звірніць на мяне нікаве ўлагі юрчыства пашыбаваў дalej, а я, кінуўшы сачыць за ім, спыніўшы ў глебкім задумені. «Эты стары», — сказаў я наразіце, — увасаблены й дух страшнага злачынства. Ен я можа застаўацца аднін. Ен — чалавек напотбу. Німа сінус за ім ісць; бо я нічога не даведаўся ні пра яго самога, ні пра ягоныя ўчынкі. Нават саме ўбогаў ў съвеце сэрца, які, таўсціцайшася за *Hortulus Animae*, і можа найблізкайшая Божая ласка ў тым, што *es loßt sich nicht lesen*.

Пераклайд з ангельскай Сяргей Шупа

НАША НІВА

Пісты ў Рэдакцыю

Л.Г. з Кейданіваса: "Я — аба-трава, дрэзы, кветкі. У мінімі галасу, ёсьць толькі щілі шэпты. Калі ўсіх ходзіць ве-цер, калі асьлендзін грэшна-зямлю Біларусі, грамшы-чи ў цяпер малгуты Парун і запалаціа ўсім забыты Даждж-бог — тады мой аднастайнішыят набывае іншую якасць. Пачайчы гэта, ліцьвіны дубы рапо-кучы, чынны сымчыкі, ел-кі гуду, брызы шумышы, хво-стогнушы, аснын енчыць. Я щыль-жываю..." Траву выкашоўшы, дрэзы высакашоў, кветкі вымра-ваюць. Калі ўсіх не мае-дзеца пакутаваны на гэты скалечнікі зямлі? Ці не пры-ходзіць мы па-ператары-зіці ў вілікую белую пітшку і сяды-ца да Сантата? Адтуль, з Ві-шыненкам, будзе пасынцы, лід-вінам Пралетар, абдуць жа-джащы ўсё юношы ў сярэдні ду-ши. Надеяе ёсьць яшчэ ўзяле-ць, бо мы ўзямыць наро-це: праваслаўя ў католіцізм — гэ-та два кръыся. Туго дучыць да-ляйко былога цела руля-вы хвост — пратистанці?"

Свой самахварнісцій пра-тэстанты навучыў ёсць хрыс-ціяне любоў да бліжняго. Пра-васлаўнікі не дали ганінгу ма-еї ўзыніць існасць, дзякую-чы слав'я зацяціць, катакі-ны не дазволілі мін растраві-ць славянскім моры.

Ці зноідзеца на Башкіўчы-не аслакі духу, адзальні выле-ць моцны грудзь, што рас-сакуць эмінную атмасферу? Ці зноідзеца аслакі разуму, што створыць галаву ў шыю, каб трымасць накрунак і мужчы-на-риліцаў жудаскую прору?

Браціцы! Ці хваце нам сілы?"

Сяргей Бельскі з Хойнікаў (га. «НН», №2, 1995): «Ніемка з-за сваёй наважлівасці... Відома ж, Адам Брэмскі жыў у XI, а не ў XII ст., як у тыхсіе Даруйш, калі ласка».

Сяргялан Лявінкіна з Ві-цебску: «Беражисць мані!

Калі ўсіх асласці муж

Штодні ў хакані

прынашанца будзі

І сымчыны слова, як плякеткі руж,

Німкай суненіем

закладзены грудзі:

Ш ті гіпос, ні самаўтары —

Бескончын рукаўнікі слові?

Ш ті зывалася хакані ў жука?

Ш не праклалася да срэча

сінкова?

Накай бы ён сымчыкі

хакані спранай

І польміс пачуцьшы саграваў,

І пініміс славесні

пріправы

Вось гэты муж

цины цы бі се не знаў?

А ці ін то ж адбываеца

з краінай,

Якую наўзахлікі славі мы,

І з мовай, "матычнай", "адзінай".

Што не аўб, буда, адно імі?

Калі ж патрэбнічы учынку

Чака Баларусь ад грамадзян,

Німкай хаве тэх прафесіі

шкіркі

Ці паганыне фантэтычны

шкіркі

Алі гучыс наядрыўна галасы,

Што заклакіш прастактый

на подынай,

Але імі ў ўсіх словах

матычныя красы —

Ліжкапліты слоў ні макош родны!

Беражыць мані!"

Паштовая скрынка

Андрэй М. Я. Апісаные і ап-
салівіцтва — разомы рочы

Другое звязаніе агульнае і мае

мэце аўбен.

Першое інкен-
ша быць арыгінальным, назо-
вастынём, ствараць адмысловы

настрой, ачувацьны сцугы,

крайні, партрэт героя...

У апісаныі не павінен быць

жакі пасыя можна выні-
шыць без скаванняў і ўвесь страты

цлага. Апісаные і скла-
даецца менавіта з тыхіх

Любай калізі ў тым агульным

выніканні — банальна.

Не стаць прынтынгам, какроты,

адмысловы дзітальцін...

Гэта ўсё тычына першай часткі

тэкс ту. Другая — наадвар —

запішы "тэлеграфна", як за-
каныне...

Лацкі і Борхес? Але

пры ўсіх адрозненіях абодва

чынны пасыя арыгінальны і са-

мадастактывы творы.

Ж.К. Друкаваныя на будзем. Хто

згодны — таго пераконваць

на траба, а хто на згоды або я

веде — таго гэтым не перакон-
ваеш. Справа вядомая. Траба

шукайс іншыя аргументы і па-
чаки хоць бы з таго, каб пасы-
мені і не над капітру.

Алесю К. з Менску. «Кароткі курс беларускага правапісу» быў надрукаваны ў самым першым нумеры «НН» у 1991 годзе. Усе, што рабілася ў рэбіца-ца на стронінах газеты пасы-
лі — гэта апрацоўкі тых іншых

прынцыпаў пад кантролем на-
ших мовазнайбў. Узроц з гэ-
тага мовы быць сіфрамані-
ліўні атмалымы варынты.

Слачкату меркавала ства-
рэмы звод марматыўнай "тара-
кейні" і з гэтым зводам у ру-
ках шукаў кампірэс з "на-
родкаўшчынай". Але "той" бок, на-
жыль, ні выйш вітнуму.

Наадвар, афіцыйная органы-
чалаць цыянцы тарашкевічы-
ні, драгі, прагласыць спынкі их
финансаванія. І цілер нам не-
чора не застаецца, як шукаў
аптимальны правілы на аднім
парампраду. Але гэта пра-
ца вядзеца. Прынамсі, у кожнім

мара. Мова, якая адукае ўла-
дак, паможана на эстэтыч-
нае ўпрадніцтва, стравчае сузві-
зі ўспыненія ў пылі. Мова

ужо не дзеа творы сваёй энэргіі,
а наадвар, што яго вылагае

гэтым энэргіям. Што датычыць "курса беларускага правапісу"?

Што датычыць асташкі Вашын-
гавіч, то адказы на іх бы-
лі, ёсьць і будзь звязуцца з «На-
шай Ніне» наадвар. Чытай-
це ўзяліва.

R.P. з Баранавічай. Гэта "вер-
шы для сібе". Кожны меншы
мае іні-небудзь моўны діфект
і не становіцца афрызмам,

кожны болшы — не ствара-
настроі ўзоры і не становіцца пазізій. Напыні, Вам
імі даюцца дасканалымі,

там гэта — "вершы для сібе".
Калі надумаецца дасларі, нам
іншыч нечы-небудзь, як думані-
це пра ранейшыя як дасыг-
неніе. Паслабіць празналіз-

істу. Сіліць на адрас Запутаныя беларусы з Канады, просьм
зверніцца на адрас Запутаныя беларусы з Канады.

A. Chrenowski 1973 Romîn, Chomedey Laval, Québec H7T 1J7 Canada

Старшыня ЗБК Анатолій Хроносік Тэл.: 514-973-1639

Кінамірэзза.
«THE BEST OF...»

чэрвень 1996 г.

22 (чашыр)

17.30 — Л.Карак «Прямена кроў»

20.30 — Ф.Каўфман «Невыносна лёгкісць быццца»

23 (пятніца)

17.30 — Д.Джармуш «Down by law» («Уніз па закону»)

20.30 — К.Тарашніц «Крымінальная чытаніна»

24 (субота)

17.30 — Д.Кэмпбел «Фартэліяна»

20.30 — Ф.-Ф.Копіла «Анапалісці нашых дзён»

25 (недзеля)

17.30 — Б.Луна «Хамон, хамон»

20.30 — Э.Кустурацы «Гас цыганоў»

Усё гэта забудзеца ў «Альтэрнатыўным тэатры»
(Мінск, вул. Верхні Харэй, 31).

Папярэдні продаж кнігі ў складзе 22 чаргін (чашыр) з 16.00 да 19.00

Фундатары «НН»:

Жмыхарі ўсіх Заказніка: 140 USD
Алег Дубіга з ЗША — 50 USD
Алег Дубіга з ЗША — 35 USD
Аліксандар Хацкевіч — 35 USD

Бітліт і Зора Кілея з ЗША — 100 USD

Янка Запруднік з ЗША — 100 USD

Аліксандар Мицкевіч з ЗША — 30 USD

Алег Хацеўскі — 35 USD

Аліксандар Хацкевіч — 35 USD

Платім ў грошы 5.00 BYB.

Платім ў грошы 5.00 BYB.